

# Лъжем ли като цигани или отново за българския публичен език – между дискриминацията и политическата коректност

Въпросите на българския език, на динамичните процеси, които протичат в него и отразяват както обществените промени, така и обществените реакции на това какво се случва с нашата „реч омайна, сладка“ не оставят безразлични никой българи, в това число и сънародниците ни зад граница, които милеят за всичко българско. Затова бихме искали да обърнем внимание на някои процеси и факти в българското общество, които може би не са достигнали до нашата диаспора в Чехия, но ни карат да се замислим – в какви времена битува българският език и какво става с него всъщност? Оставен ли е да се развива в рамките на естествените езикови процеси или и върху него започва да се проявява натиск за „политическа коректност“?



Елена Крейчова

През 2016 година Комисията за защита от дискриминация в София разглежда два казуса, свързани с публичния език, като в тях се преплитат въпросите за езика на омразата, политическата коректност и правата на човека.

## Ядем ли малки негърчета?

През 2015 година в Комисията за защита от дискриминация постъпва жалба от Албена Джоунс, българка от смесен брак, която в жалбата описва, че сладкишите, произвеждани и разпространявани в търговската мрежа по наименования „Негърче“ и „Негърка“ са дискриминационни спрямо всички чернокожи. Жалбата е насочена срещу „Захарни изделия – Варна“ ЕООД и от ЕТ „Здравко Георгиев“ – Перник. Според жалбоподателката, предлагането на

продукти, свързващи се с определена раса, различна от европеидната, представлява дискриминация, защото, ядейки сладкиш „негърче“ в представите на човек се появява идеята, че физически яде хората, представители на негроидната раса. Според адвокатите на ответниците обаче „един средностатистически българин не мисли, докато яде сладолед „Ескимо“, татарско кюфте или салата „Снежанка“, че яде нещо, различно от храна“. Жалбата и образуваната по нея преписка предизвикват широк отглас в целия спектър на обществения интерес, отразени са в много медии – от общи информационни портали до т.нар. жълти (клюкарски) издания, в повечето случаи озаглавявайки новината по един и същи начин:

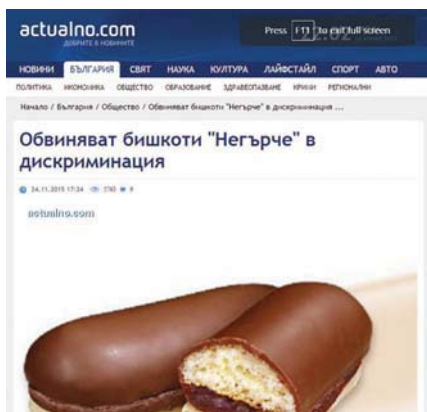
Money.bg – финансов портал: „Съдят производителя на бискоти „Негърче“ за расизъм“ (24.11.2015).



24 часа – национален ежедневник, електронно и хартиено издание: „Съдят бискоти „Негърче“ за расизъм“ (23.11.2015).



Actualno.com – новинарски портал: „Обвиняват бишкоти „Негърче“ в дискриминация“ (24.11.2015).

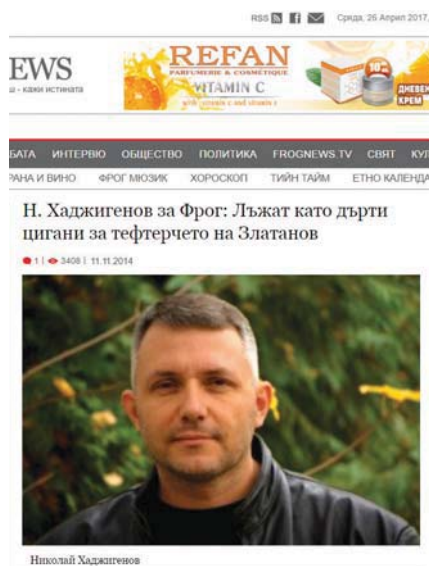


В своя защита производителите посочват, че въпросните сладкиши са традиционни, популярни и предпочитани от потребителите, а твърденията за дискриминация са нелогични и неоправдани. Дори в съда биват призовани специалисти-езиковеди от Катедрата по български език на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ (авторката на настоящия текст Н. Сталянова), за да направят езикова експертиза на възникналата ситуация и да отговорят дали наистина в българския език думата „негърче“ има пренебрежително, презрително, обидно значение и подтиква към расизъм в българския език. Също така дали „негърче“ като име на десерт и търговска марка, употребявано в сладкарската индустрия, и думата, означава конкретен представител на негроидната човешка раса. Не е нужно да споменаваме, че в кулинарната и в частност сладкарската традиция, явлението да се назовават сладкиши с човешки имена, етноси или професии е познато не само в България, но и в цяла Европа. Ще споменем само някои – сладкиши шарлота, агнеса, сладоледа ескимо, на всички сънародници, живеещи в Чехия, са известни коледните сладки marokánku, а дори и в тукашните сладкарници можем да си поръчаме шоколадов десерт černoušek, като рецепти за приготвянето му ще намерим, както в готварски книги от преди 30-40 години, така и във всички онлайн готварски сайтове, често присъства и в менютата на ресторанти.

Комисията за защита от дискриминация при лингвистичната експертиза. След разглеждане на жалбата на поредица заседания отсъди, че в случая с наименованието на бишкотите „Негърче“ няма дискриминация, защото жалбоподателката не е била лично дискриминирана в конкретна ситуация във връзка с името на тези сладкиши.

## Лъжа като (дърт) циганин

През 2014 година в Комисията за защита от дискриминация постъпва жалба от Абдул Самед Вели, като повод за нея е статия, публикувана в електронното издание frognews със заглавие: „Лъжат като цигани за тейфтерчето на Златанов“.



**В заглавието изразът, който служи за основание на жалбата, е: „лъжат като дърти цигани“ (11.11.2014).**

Това дава основание на жалбоподателя да пише, че се чувства засегнат като представител на ромския етнос. Той се чувства лично засегнат и обиден от генерализацията, залегнала в тези два изрази, която определя ромите като лъжци. Обаче изразът „лъжат като дърти цигани“ е залегнал от десетилетия в разговорния език, обичаен израз е и не съдържа в себе си не само, каквато и да било форма на дискриминация, но дори не е обиден. Нещо повече, в конкретния случай

е използван в статията пряко срещу конкретни държавни органи, илюстриращ процесуалното им поведение и по никакъв начин не е насочен срещу конкретна личност или етнос.

Отново биват призовани езикови експерти, които да отговорят дали наистина този израз се използва като обида за конкретен етнос или дали е част от словното богатство на българския език, описано в речниците и средносе и в художествената литература. Отново изготвената експертиза е базирана на широк спектър научни публикации по въпроса, като изводът, до който стигат както експертите, така и го приемат и съдиите, е че този израз означава единствено „лъжа много“, без да се визира конкретно малцинство. Решението на Комисията за защита от дискриминация по този случай беше, че статията не представлява акт на дискриминация. За разлика от предишния описан случай с наименованието на бишкоти „Негърче“, делото не бе разгласено в медиите и решението не предизвика медиен интерес.

Тези случаи предизвикаха нашия не само научен, но и граждански интерес, и ние започнахме да се занимаваме с разглеждането на подобни случаи в обществото в рамките на нов научен проект („Езикова агресия и общество“, договор ДН 10/7 към фонд „Научни изследвания“ на МОН). Алармиращо за нас е до каква степен в съвременното общество политически коректната реч ще ни ограничава, дори ще ни кара да се чувстваме виновни, че използваме фрази и словосъчетания от богатия фонд на българския език. Нова мода ли е това? Определен набор от думи в последните десетилетия стана обществено неприемлив за употреба. Не е ли това нова цензура? Това се дължи, както на глобализацията на човешките отношения, така и на социално-политически фактори като общността на идеите и цивилизационния подход на демократичните общества, синхронизирането на законодателството на България към това на ЕС и др. Но от друга страна обаче, виждаме на практика, че определени думи и изрази постепенно ще бъдат изгласкани от употреба, а то не само в българския, но и в други европейски езици. Наистина ли трябва да бъде така? ◆